

Landbrugets fremtid

Thorkil Kristensen

Odinsvej 18, 3460 Birkerød

SUMMARY: The prospects for Danish agriculture may be more favourable than assumed by Anders Ølgaard in his article in this journal, 1987, pp. 171-84. Exports to Asia, Africa and Latin America are increasing fast and they should increase very fast to North Africa, the Middle East, and the Far East because of rapid population growth and considerable increases of the consumption of animal food in these relatively advanced areas.

Udsigterne for dansk landbrug er formentlig væsentlig gunstigere end forudset i Anders Ølgaards artikel side 171-84 i sidste nummer af Nationaløkonomisk Tidsskrift.

Jeg er enig i hans betragtninger vedrørende miljøproblemerne, behandlingen af husdyr i industrielt prægede brug og EF's landbrugspolitik. En realistisk behandling af disse problemer vil fremkalde en vis nedgang i landbrugets produktion og indtægter i de nærmeste år.

Det er imidlertid ikke nok at se på forholdene i Danmark og EF. Da dansk landbrug er et udpræget eksporterhverv, kan man kun vurdere dets fremtid ved også at analysere udviklingen i de andre dele af verden.

Der er nu først de andre industrilande af vestlig type, OECD-landene. De har allesammen støtteordninger for landbruget, som man har det i EF. Hvorfor?

Når landbruget gennem historisk tid har været erhvervet med de laveste arbejdsindtægter, er det fordi det engang i fortiden faktisk var det eneste erhverv. Andre erhverv, som håndværk, handel og siden adskillige flere, kunne først få et væsentligt omfang, når de var så udviklede, at de kunne trække folk til sig fra landbruget ved at tilbyde højere indkomster. Derfor har landbruget gennem historien været det store afvandringserhverv, fordi det var erhvervet med de laveste arbejdsindtægter. Afvandringen fra landbruget har derfor været i gang i over 1000 år.

I moderne velfærdssamfund er det imidlertid svært at acceptere, at det traditionelle hovederhverv skal have væsentligt lavere indtægter end de andre. Derfor har vi fået de forskellige støtteordninger i alle OECD-landene.

Det betyder så, at hvis EF nu reducerer støtten og dermed produktionen, mens de andre OECD-lande ikke gør det, vil EF-landene tabe markedsandele til de andre. Så bliver der alligevel ikke balance i verdenshandelen; EF-landene har nytteløst tabt indtægt til de andre OECD-lande.

Landbrugets fremtid

Thorkil Kristensen

Odinsvej 18, 3460 Birkerød

SUMMARY: The prospects for Danish agriculture may be more favourable than assumed by Anders Ølgaard in his article in this journal, 1987, pp. 171-84. Exports to Asia, Africa and Latin America are increasing fast and they should increase very fast to North Africa, the Middle East, and the Far East because of rapid population growth and considerable increases of the consumption of animal food in these relatively advanced areas.

Udsigterne for dansk landbrug er formentlig væsentlig gunstigere end forudset i Anders Ølgaards artikel side 171-84 i sidste nummer af Nationaløkonomisk Tidsskrift.

Jeg er enig i hans betragtninger vedrørende miljøproblemerne, behandlingen af husdyr i industrielt prægede brug og EF's landbrugspolitik. En realistisk behandling af disse problemer vil fremkalde en vis nedgang i landbrugets produktion og indtægter i de nærmeste år.

Det er imidlertid ikke nok at se på forholdene i Danmark og EF. Da dansk landbrug er et udpræget eksporterhverv, kan man kun vurdere dets fremtid ved også at analysere udviklingen i de andre dele af verden.

Der er nu først de andre industrilande af vestlig type, OECD-landene. De har allesammen støtteordninger for landbruget, som man har det i EF. Hvorfor?

Når landbruget gennem historisk tid har været erhvervet med de laveste arbejdsindtægter, er det fordi det engang i fortiden faktisk var det eneste erhverv. Andre erhverv, som håndværk, handel og siden adskillige flere, kunne først få et væsentligt omfang, når de var så udviklede, at de kunne trække folk til sig fra landbruget ved at tilbyde højere indkomster. Derfor har landbruget gennem historien været det store afvandrerhverv, fordi det var erhvervet med de laveste arbejdsindtægter. Afvandringen fra landbruget har derfor været i gang i over 1000 år.

I moderne velfærdssamfund er det imidlertid svært at acceptere, at det traditionelle hovederhverv skal have væsentligt lavere indtægter end de andre. Derfor har vi fået de forskellige støtteordninger i alle OECD-landene.

Det betyder så, at hvis EF nu reducerer støtten og dermed produktionen, mens de andre OECD-lande ikke gør det, vil EF-landene tabe markedsandele til de andre. Så bliver der alligevel ikke balance i verdenshandelen; EF-landene har nytteløst tabt indtægt til de andre OECD-lande.

Det er derfor af helt afgørende betydning, om der sker reduktioner af landbrugsstøtten i de andre OECD-lande samtidig med, at det sker i EF-lande. Det diskuteres da også i landene og i OECD; men det er jo vanskelige spørgsmål.

Særlig stor betydning har her forholdet mellem EF og USA, det største landbrugsland i OECD. USA har foreslået, at al landbrugsstøtte skal afvikles inden år 2000. Det er afgørende, om der kommer seriøse forhandlinger herom, også fordi de kommende handelsforhandlinger i GATT vil have landbrugsprotektionismen som et vigtigt emne.

OECD-landenes samlede landbrugseksport var i 1980 174,8 US dollars pr. indbygger eller ialt 734 mia. kr. (OECD, 1984, tabel 2.27).

Danmarks tilsvarende eksport var 24,1 mia. kr. eller tre pct. af OECDs. Det er derfor helt afgørende for dansk landbrug, hvor stor en del af OECD-landenes støtte der bliver reduceret, og hvor meget i forhold til EF's.

Men det er ikke nok at se på OECD-landene. Man må se på verdensmarkedet.

Den netop citerede OECD-rapport viser i sin Tabel 2.2., at OECD-landenes samlede landbrugseksport fra 1972 til 1980 var steget i *mængde* med 58,5 pct. Men eksporten til ulandene var steget med 141,4 pct. Til Vestasien med de dominerende olieeksportlande var den steget med 339,7 pct.

Årsagerne er naturligvis den stærke befolkningstilvækst i alle u-lande og den forhøjede ernæringsstandard i de relativt velstående u-lande.

Som det måtte ventes, viser udviklingen af dansk landbrugseksport et billede, der ligner det, der gælder for OECD-landene som helhed.

Det er her praktisk at studere udviklingen fra 1974, det første år, hvor vi helårs var medlem af EF, til 1985, det sidste år, hvor medlemskabet var det samme som i 1974. Fra 1986 har Portugal og Spanien været med.

De vigtigste tal for dansk landbrug i disse to år er følgende:

	1974	1985
	mill. kr.	mill. kr.
Produktion af salgsprodukter	16.557	49.252
Eksport	12.312	39.279
Eksport som pct. af produktionen	74,4	79,8

Eksporten er altså steget lidt mere end produktionen.

Tager man hensyn til prisudviklingen for at få udviklingen i *mængder*, kan man benytte det i dansk statistik anvendte prisindeks for landbrugsprodukter. Det var i 1985 steget til 207, når tallet for 1974 sættes til 100. Dividerer man tallene for 1985 med 207,

Tabel 1. Landbrugseksportens geografiske fordeling.

	1974	1985
	pct.	pct.
EF	65.6	55.6
Vesteuropa iøvrigt	11.7	6.5
Vesteuropa ialt	77.3	62.1
USA, Canada, Australien og New Zealand	9.9	13.9
USSR og Østeuropa	1.6	2.1
Asien, Afrika og Latinamerika	11.2	21.9
Ialt	100.0	100.0

finder man, at produktionen af salgsprodukter i perioden 1974-85 er steget med 3.35 pct. om året, mens eksportens årlige stigning har været 4.0 pct.

Eksportens geografiske fordeling er vist i Tabel 1.

Vesteuropas andel er jo faldet væsentligt, mens de øvrige områders andele er steget. Stigningen har været særlig stor for Asien, Afrika og Latinamerika, d.v.s. Japan plus u-landene. Når Japan er regnet med her, er det fordi landet som importør af landbrugsprodukter ligner det øvrige Østasien. Det har meget lidt landbrugsjord pr. indbygger (ca. halvt så meget som Kina), og det har haft en kraftig stigning i forbruget af animalsk føde.

Regner vi her med den samme prisstigning som ovenfor anført, finder vi, at medens den samlede danske landbrugseksport målt i mængder er steget med 4.0 pct. om året fra 1974 til 1985, er eksporten til Asien, Afrika og Latinamerika stiget med lidt over 10 pct. om året.

For den fremtidige udvikling vil især to faktorer være afgørende: befolkningstilvæksten og væksten i forbruget af animalsk føde pr. indbygger. Disse to størrelser er vist i Tabel 2, den første for perioden 1985-2000 efter Verdensbanken 1987, den anden, målt i kalorier pr. dag, efter FAO 1985, desværre for en periode der slutter i 1981-83.

Asien, Afrika og Latinamerika er her delt op i to landegrupper. Den første har som helhed højere indkomster end den anden, og den har specielt højere vækstrater for forbruget af animalsk føde pr. indbygger. I Latinamerika omfatter den landene Brasilien, Mexico, Venezuela og Panama.

Den anden gruppe består hovedsageligt af de fattige lande i Sydasiens og i Afrika syd for Sahara. Desuden omfatter den nogle fattige lande i Latinamerika samt Argentina, der som et udpræget landbrugsland ikke kan ventes at blive et væsentligt marked for dansk landbrugseksport.

Tabel 2. Befolkning og forbrug af animalsk føde.

	Befolkning			Animalsk føde pr. indbygger		
	1985 mill.	2000 mill.	årlig vækst pct.	1964- 66	1981- 83	årlig vækst pct.
EF	322	331	0.2	955	1163	1.2
Vesteuropa iøvrigt	31	32	0.2	1194	1339	0.7
Vesteuropa ialt	353	363	0.2	976	1178	1.1
USA, Canada, Australien, New Zealand						
New Zealand	283	312	0.6	1343	1275	-0.1
USSR og Østeuropa	389	427	0.6	726	928	1.4
Asien, Afrika og Latinamerika						
1. Områder med stærk vækst						
Østasien	1517	1866	1.4	129	209	2.9
Nordafrika, Mellemøsten	181	258	2.4	216	300	2.3
Latinamerika	234	315	2.0	315	409	1.6
1 ialt	1932	2439	1.6	160	242	2.4
2. Andre områder						
Asien	1108	1494	2.0	119	140	0.7
Afrika	443	718	3.5	161	166	0.2
Latinamerika	160	211	2.7	494	457	-0.4
2 ialt	1711	2423	2.4	165	176	0.4
Ialt	4668	5964	1.7	342	408	1.1

Tabellen viser klart, at den første af de to grupper er den del af verden hvor forbruget af animalsk føde stiger ekstremt. Det gælder iøvrigt også forbruget af vegetabilsk føde, og det er ikke uden betydning for dansk landbrug. I 1985 bestod ca. 20 pct. af landbrugseksporten af vegetabiliske produkter.

I den anden gruppe vokser forbruget langsommere. Det må dog erindres, at der også i de fattigste lande, vel sagtens navnlig i Sydøstasien, er et relativt velstående mindretal, der har et forbrugsmønstre, som ligner det vi har i industrilandene.

Iøvrigt viser tabellen jo meget klart, at forbruget af animalsk føde vokser langsomt i de vestlige industrilandene, i Vesteuropa især fordi befolkningstilvæksten er ved at holde op, i den anden gruppe, fordi forbruget faktisk er faldet pr. indbygger i USA, Canada og Australien.

Det er altså Asien, Afrika og Latinamerika markederne især vil vokse. I de nærmeste år kan det sovjetiske marked også byde ret gode muligheder, men på lidt længere sigt er det afgjort i u-landene landbrugsmarkedet vil vokse.

Ser vi generelt på fremtiden, er verdensbefolkningens udvikling nok den væsentligste faktor. Således er FN's seneste officielle vurdering:

	1985	2000	2100
	mia.	mia.	mia.
I-lande	1.2	1.3	1.4
U-lande	3.6	4.8	8.8
Ialt	4.8	6.1	10.2

Af den samlede tilvækst fra 1985 til 2100 vil herefter godt 95 pct. finde sted i U-lande, 4-5 pct. i industrilandene og formentlig 2-3 promille i EF.

Samtidig må det forventes, at den stigning i forbruget af animalsk føde pr. indbygger, som Tabel 2 viser, vil fortsætte i Gruppe 1 blandt u-landene og formentlig også i den asiatiske del af Gruppe 2, hvor iøvrigt også det vegetabiliske forbrug er steget en del. Derimod synes udsigterne foreløbig stadig at være dårlige for de fattige i Afrika og Latinamerika.

Bliver verdens befolkning mere end fordoblet, og stiger ernæringsstandarder mærkbart i halvdelen af u-landene og noget mindre i resten, skal verdens landbrugsproduktion formentlig rundt regnet tredobles.

En analyse af FAO's statistik synes at vise, at denne tredobling skal ske på praktisk talt det samme areal som det nu dyrkede, og her vil u-landenes situation blive alvorligt forringet på grund af den stærke befolkningstilvækst.

I 1984 var efter FAO's statistik det dyrkede areal i industrilandene 0-56 ha. pr. indbygger. I u-landene var det kun 0.22 ha. Vokser befolkningen som forudset i FN's vurderinger, vil det år 2000 være ca. 0.55 ha. i i-landene og 0.17 i u-landene og år 2100 henholdsvis 0.41 og 0.09 ha.

Knapheden på jord vil så betyde, at u-landene i stigende grad må indføre landbrugsprodukter fra i-landene og betale med eksport af industrivarer og tjenester som f.eks. skibsfart.

En tredobling af landbrugsproduktionen i det næste århundrede på et stort set uændret areal vil stille store krav til dansk landbrug, og allerede i den sidste del af dette århundrede skulle en ikke ringe produktionsvækst være sandsynlig på grund af markedsudviklingen i Asien, Afrika og Latinamerika.

Litteratur

- FAO. 1985. *Production Yearbook*.
 IBRD. 1987. *World Development Report*.
 OECD. 1984. *Agricultural Trade with Development Countries*. Paris.
 Ølgaard, Anders. 1987. Dansk landbrugs fremtid. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, s. 171-84.

	1985	2000	2100
	mia.	mia.	mia.
I-lande	1.2	1.3	1.4
U-lande	3.6	4.8	8.8
Ialt	4.8	6.1	10.2

Af den samlede tilvækst fra 1985 til 2100 vil herefter godt 95 pct. finde sted i U-lande, 4-5 pct. i industrilandene og formentlig 2-3 promille i EF.

Samtidig må det forventes, at den stigning i forbruget af animalsk føde pr. indbygger, som Tabel 2 viser, vil fortsætte i Gruppe 1 blandt u-landene og formentlig også i den asiatiske del af Gruppe 2, hvor iøvrigt også det vegetabiliske forbrug er steget en del. Derimod synes udsigterne foreløbig stadig at være dårlige for de fattige i Afrika og Latinamerika.

Bliver verdens befolkning mere end fordoblet, og stiger ernæringsstandarder mærkbart i halvdelen af u-landene og noget mindre i resten, skal verdens landbrugsproduktion formentlig rundt regnet tredobles.

En analyse af FAO's statistik synes at vise, at denne tredobling skal ske på praktisk talt det samme areal som det nu dyrkede, og her vil u-landenes situation blive alvorligt forringet på grund af den stærke befolkningstilvækst.

I 1984 var efter FAO's statistik det dyrkede areal i industrilandene 0-56 ha. pr. indbygger. I u-landene var det kun 0.22 ha. Vokser befolkningen som forudset i FN's vurderinger, vil det år 2000 være ca. 0.55 ha. i i-landene og 0.17 i u-landene og år 2100 henholdsvis 0.41 og 0.09 ha.

Knapheden på jord vil så betyde, at u-landene i stigende grad må indføre landbrugsprodukter fra i-landene og betale med eksport af industrivarer og tjenester som f.eks. skibsfart.

En tredobling af landbrugsproduktionen i det næste århundrede på et stort set uændret areal vil stille store krav til dansk landbrug, og allerede i den sidste del af dette århundrede skulle en ikke ringe produktionsvækst være sandsynlig på grund af markedsudviklingen i Asien, Afrika og Latinamerika.

Litteratur

- FAO. 1985. *Production Yearbook*.
 IBRD. 1987. *World Development Report*.
 OECD. 1984. *Agricultural Trade with Development Countries*. Paris.
 Ølgaard, Anders. 1987. Dansk landbrugs fremtid. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, s. 171-84.